

О‘ЗBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISH OSTONASIDA

Mamatova Maftuna Artikbayevna
IIV Jizzax akademik litseyi
Abdushukurova Aziza Haydar qizi
IIV Jizzax akademik litseyi
Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonning mustaqillikka erishish ostonasida turgan tarixidagi hal qiluvchi davr yoritilgan. Ushbu hal qiluvchi davrda qo‘llanilgan tarixiy voqealar va metodologiyalarni har tomonlama tahlil qilish orqali maqola xalqning respublika sari yo‘lini shakllantirgan omillarga oydinlik kiritadi. Qo‘llanilgan usullar va erishilgan natijalarni o‘rganib chiqib, O‘zbekistonda mustaqillikka o‘tish jarayoni haqida tushuncha berishni maqsad qilgan.

Kalit so'zlar: O‘zbekiston, Mustaqillik, Sovet Ittifoqi, o‘tish davri, tarixiy voqealar, metodologiya, respublika.

XX-asrning oxiri Markaziy Osiyo, xususan, Sovet Ittifoqidan mustaqillikka erishish yoqasida turgan O‘zbekiston uchun o‘zgarishlar davri bo‘ldi. Ushbu maqola ushbu muhim davrni belgilab bergan tarixiy voqealarni o‘rganib chiqadi, O‘zbekistonning muxtoriyat sari yo‘lida qo‘llanilgan usullar va erishilgan natijalar haqida tushuncha beradi.

Tarixiy adabiyotlarni atroflicha o‘rganish XX-asr oxirlarida O‘zbekistonning ijtimoiy-siyosiy manzarasini tushunish uchun zamin yaratadi. [1-muallif] va [2-muallif] kabi olimlarning asarlarida o‘lka tarixining murakkabliklari yoritib berilgan, sovet hokimiyatining ta’siri va o‘zbek xalqida paydo bo‘lgan o‘z taqdirini o‘zi belgilash intilishlari batafsil yoritilgan.

O‘zbekistonning mustaqillikka erishish ostonasida eng muhim shaxslardan biri bu albatta O‘zbekistonning Birinchi Prezidenti I.A.Karimov hisoblanadi. I.A.Karimov boshchiligida boshlangan bu yo‘l tarixiy-manaviy tiklanish, markaz tomonidan olib borilgan qatag‘onlik siyosatiga chek qo‘yish, o‘zbek xalqi sha’nini himoya qilish, iqtisodiy tanazzul holatini cheklash, ichki bozorni himoyalash, butkul yangi ijtimoiy himoya siyosatini olib borish, markaz ta’sirini kamaytirish va boshqa keng qamrovli tadbirlarlan iborat bo‘ldi. 1990-yil bahorida O‘zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov gorbachyovcha qayta qurish boshi berk ko‘chaga kirib qolganini anglab yetdi. O‘sha vaqtda SSSR siyosatchilari orasida bunday odamlar kamdan-kam aytilar edi. Rossiyada va boshqa ittifoqdosh respublikalarda tobora kuchayib borayotgan tartibsizliklar O‘zbekistonda ham yuz bermasligi uchun qat’iy choralar ko‘rish kerak edi. O‘zbekistonda hokimiyatning ozgina zaiflashuvi ham respublikada millatlararo

nizolar yangidan boshlanishiga, ijtimoiy krizisga olib kelishi mumkin edi. Shu sababli M.Gorbachev va uning atrofida gilar norozi bo'lishiga va qarshilik ko'rsatishiga qaramay, O'zbekiston Respublikasida Prezidentlik boshqaruvi joriy etildi. 1990-yil 23-martda esa O'zbekiston Kompartiyasi MKning Plenumida ham respublika siyosiy tizimi to'g'risidagi masalani ko'rib chiqilgan va unda O'zbekistonda hokimiyatning Prezidentlik boshqaruvi shakliga o'tishi respublika suvereniteti va davlatchiligida mohiyatan yangi bosqich ekanligi ta'kidlangandi. 1990-yil 24-mart kuni O'zbekiston SSR Oliy Sovetining XII chaqiriq 1-sessiyasida SSSR tarkibidagi respublikalar orasida birinchi bo'lib muhim siyosiy hujjat – “O'zbekistonda Prezidentlik boshqaruvi ta'sis etish to'g'risida”gi qarorni qabul qildi va O'zbekiston Kompartiyasi MQ birinchi kotibi Islom Abdug'aniyevich Karimov O'zbekiston SSR Prezidenti etib saylandi. Shu tariqa, O'zbekistonda SSSR respublikalari ichida birinchi bo'lib o'zining milliy huquqiy va demokratik davlatiga mustahkam zamin yaratildi. O'zbekiston xalqining manfaatlarini ko'zlab I.A.Karimov tashabbusi bilan amalga oshirilgan dastlabki tadbirlarning o'ziyoq prezidentlik boshqaruvining o'z vaqtida ta'sis etilganidan dalolat beradi.

O'zbekiston mustaqillikka erishishida qo'yilgan yana bir muhim qadam bu 1990-yil 20-iyunda “Mustaqillik Deklaratsiyasi” ning qabul qilinishi bo'ldi. Mazkur hujjat O'zbekiston Qonunlarining Ittifoq qonunlaridan ustuvorligini ta'minladi. Deklaratsiyada har bir millat o'z taqdirini o'zi belgilash huquqidan kelib chiqqan holda, xalqaro huquq qoidalariga, umumbashariy qadriyatlarga va demokratiya tamoyillarga asoslanib O'zbekiston SSRning davlat suverenitetini e'lon qildi. 1990 yil 1-oktyabrda “O'zbekiston SSR Prezidenti Kengashining tarkibi to'g'risida” O'zbekiston SSR Prezidentining Farmoni e'lon qilindi. Farmon asosida O'zbekiston SSR Prezidenti Kengashining 14 kishidan iborat a'zolari tayinlandi. 1991-yil 22-iyulda O'zbekiston SSR Oliy Kengashi Prezidiumi “O'zbekiston SSR hududida joylashgan Ittifoqqa bo'ysunuvchi davlat korxonalari, muassasalari va tashkilotlarini “O'zbekiston SSRning huquqiy tobeligiga o'tkazish to'g'risida” qaror qabul qilib, jumladan, unda “O'zbekiston SSRning “Mustaqillik Deklaratsiyasi”ga amal qilib, bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida mehnat jamoalari manfaatlarini himoya qilish va ularning xo'jalik mustaqilligini ta'minlash maqsadida respublika hududida joylashgan ittifoqqa bo'ysunuvchi davlat korxonalari, muassasalari va tashkilotlari O'zbekiston SSRning huquqiy tobeligiga o'tadi”, deb qayd qilindi. Shuningdek, ushbu qarorda “O'zbekiston SSR Prezident huzuridagi Vazirlar Mahkamasiga Ittifoqqa bo'ysunuvchi korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning O'zbekiston SSR huquqiy tobeligiga o'tishi tartibini belgilash vazifasi topshirildi”. Shunday qilib, o'tgan asr 90-yillariga O'zbekiston SSR Prezidenti I.A.Karimov O'zbekiston SSR Oliy Kengashi va Hukumati O'zbekistonning siyosiy-iqtisodiy mustaqilligi, uning milliy suvereniteti uchun dadil qadamlar qo'ydilar. Bu qadamlar xalq tomonidan ham qoniqish bilan kutib

olina boshlandi. O'zbekiston Birinchi Prezidentining bevosita ko'rsatmasi bilan respublika ichki ishlar vazirligining mas'ul lavozimlariga malakali 24 mahalliy kadrlar qo'yildi. Bu tadbirlarning huquqiy asosi bo'lib 1990 yil 31-oktyabrda Prezident imzolagan "Militsiya xodimlarini ijtimoiy va huquqiy jihatdan himoya qilishni kuchaytirish to'g'risida"gi O'zSSR Qonuni, 1991-yil 25-oktyabrda qabul qilingan Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasining Ichki ishlar vazirligi to'g'risida"gi qarorlari muhim ahamiyat kasb etdi. 1991-yil 31-avgustga kelib "Mustaqillik Deklaratsiyasi" O'zbekistonning mavjud bo'lgan boshqaruv, huquqiy faoliyatini ta'minlash, barcha sohada mustaqil siyosat olib borish imkonini berdi. 1991-yilga kelib O'zbekistonda respublikaning davlat mustaqilligiga doir mutlaqo yangi davlat ramzlari tayyorlash va qabul qilish borasida dadil ishlar boshlandi. 1991-yil 15-fevralda O'zbekiston Oliy Kengashi "O'zbekistonning davlat ramzlari to'g'risida" maxsus qaror qabul qildi.

1991 yilda Sovet Ittifoqining parchalanishi O'zbekiston uchun tub burilish davri bo'ldi. 1991-yil 31-avgustda qabul qilingan Mustaqillik Deklaratsiyasini o'z ichiga olgan ushbu monumental siljishgacha bo'lgan va undan keyingi asosiy voqealarni o'rganish mamlakat muxtoriyatiga ta'sir etuvchi omillarni har tomonlama tushunish imkonini beradi. Bu rivoyatda O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov kabi muhim shaxslarning o'рни ham muhim.

Mustaqillikka intilishda qo'llaniladigan usullar turlicha bo'lib, diplomatik muzokaralar, siyosiy manevrlar va ommaviy harakatlarni o'z ichiga olgan. O'zbekiston yetakchilari va keng aholi tomonidan qabul qilingan strategiyalarni tahlil qilish muxtoriyatga erishishning ko'p qirrali yondashuviga oydinlik kiritadi. Suhbatlar, arxiv tadqiqotlari va diplomatik hujjatlar ushbu davrda qo'llanilgan metodologiyalarni tushunishda qimmatli manbalar bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

O'zbekistonning mustaqillikka o'tishi ham ichki, ham xalqaro miqyosda salmoqli natijalar berdi. Muxtoriyatning davlat boshqaruvi, iqtisodiyoti va tashqi aloqalariga ta'sirini baholash erishilgan natijalarning har tomonlama tasvirini beradi. O'zbekistonning jahon miqyosidagi rolini shakllantirishda suveren davlatning barpo etilishi va yangi ittifoqlarning tuzilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ldi.

O'zbekiston mustaqillik yo'liga qadam qo'yar ekan, tarixiy voqealar, strategik usullar va aniq natijalarning bir-biriga yaqinlashishi ana shu o'zgarishlar davrini belgilab berdi. Ushbu maqola avtonomiyaga intilishning ko'p qirrali xususiyatini ta'kidlab, ushbu o'tishning nuanslarini o'rganib chiqdi. O'zbekiston tarixidagi ushbu muhim lahzani tushunish postsovet davrida Markaziy Osiyoni shakllantirgan dinamikasini kengroq tushunishga yordam beradi. Mamlakatning mustaqillik uchun olib borgan kurash merosi XXI asrda uning traektoriyasini shakllantirib, aks-sado berishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo„limizni qat‘iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko„taramiz. T. 1. - Toshkent: O„zbekiston, 2017.
2. Inatov M.N., Xolnazarova L.S., Maxammadiyeva S.I. “O„zbekistonning eng yangi tarixi” fanidan o„quv - uslubiy qo‘llanma. – Toshkent, ToshDTU, 2021. 83 b.
3. Jo‘rayev N. Mustaqil O‘zbekiston tarixi. To‘ldirilgan, qayta nashr. G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2013.
4. Erkayev A. O‘zbekiston yo‘li. - Toshkent: Ma‘naviyat, 2011.
5. Islomov Z.M. O‘zbekiston modernizatsiyalash va demokratik taraqqiyot sari. - Toshkent: O‘zbekiston, 2005.
6. Levitin L. O‘zbekiston tub burilish pallasida. - Toshkent: O‘zbekiston, 2005.